

**Podjęmowanie
tematyki handlu ludźmi
w mediach**

wytyczne

Niniejsze wytyczne są adaptacją oryginalnej publikacji, która została opracowana w ramach projektu „Walka z handlem ludźmi i przestępczością zorganizowaną – etap 2” finansowanego przez Komisję Europejską i realizowanego przez Międzynarodowy Ośrodek Rozwoju Polityki Migracyjnej (ICMPD) we współpracy z Expertise France i FIIAPP. Niniejsza publikacja powstała przy wsparciu Unii Europejskiej.

Autor: Aidan White, Ethical Journalism Network

Zespół ICMPD: Madis Vainomaa, Ivanka Georgieva, Edgar Federzoni dos Santos i William Huddleston

Międzynarodowy Ośrodek Rozwoju Polityki Migracyjnej (ICMPD), 2017

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część niniejszej publikacji nie może być powielana, kopiowana ani przekazywana w żadnej formie i w żaden sposób, elektroniczny lub mechaniczny. Dotyczy to kopiowania, nagrywania lub przechowywania informacji i systemów wyszukiwania bez zgody właścicieli praw autorskich.

Zespół RPMB: Vineta Polatside i Anthony Jay

Prawa autorskie: Rada Państw Morza Bałtyckiego (RPMB), wrzesień 2019

Wersja zaadaptowana

Wszelkie prawa zastrzeżone do wersji zaadaptowanej. Żadna część niniejszej publikacji nie może być powielana, kopiowana ani przekazywana w żadnej formie i w żaden sposób, elektroniczny lub mechaniczny. Dotyczy to kopiowania, nagrywania lub przechowywania informacji i systemów wyszukiwania bez zgody właścicieli praw autorskich.

1.
WSTĘP

2.
STRATEGIE DLA NEWSROOMÓW

3.
DOBRE PRAKTYKI

4.
WYTYCZNE DLA FOTOREPORTERÓW

5.
ZŁE PRAKTYKI

6.
LINKI I KONTAKTY

6.1.
SKRÓTY

6.2.
ZROZUMIEĆ PODSTAWY

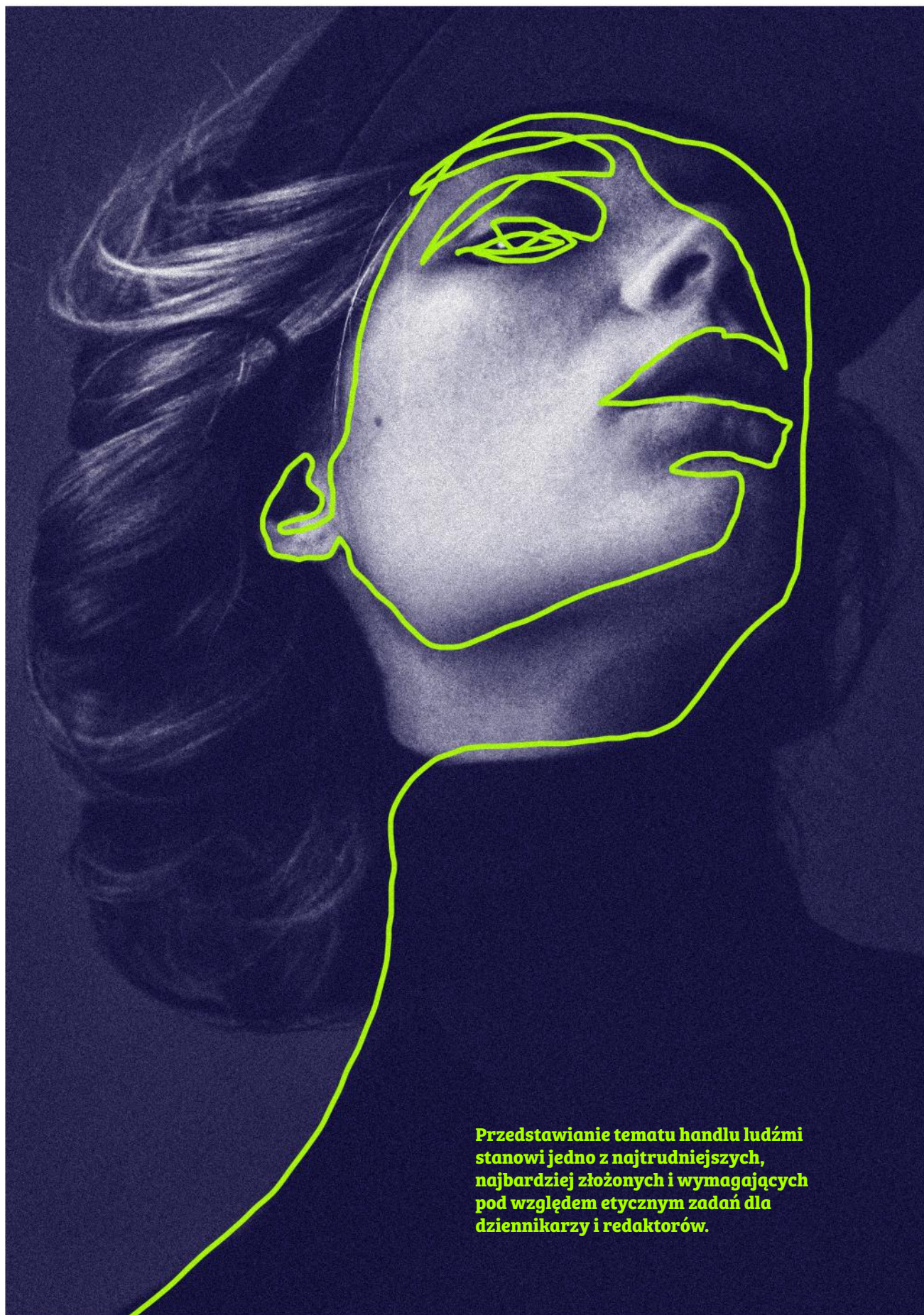
6.3.
NIEKTÓRE KLUCZOWE INICJATYWY ORAZ ZASOBY AGENCJI
MIĘDZYNARODOWYCH, Z KTÓRYMI POWINNI ZAPOZNAĆ SIĘ
DZIENNIKARZE I INNI PRZEDSTAWICIELE MEDIÓW

6.4.
LINKI DO MEDIÓW

6.5.
WYBÓR ISTNIEJĄCYCH WYTYCZNYCH I PRZEGLĄDÓW NA
TEMAT SPOSOBÓW PODEJMOWANIA TEMATYKI HANDLU
LUDZMI W MEDIACH

7.
ODNIESIENIA

SPIS TREŚCI

Przedstawianie tematu handlu ludźmi stanowi jedno z najtrudniejszych, najbardziej złożonych i wymagających pod względem etycznym zadań dla dziennikarzy i redaktorów.

WSTĘP

ROZDZIAŁ 1

Handel ludźmi to temat ukazujący zatrważające statystyki. Ofiary tego procederu wywodzą się z grup najbardziej wrażliwych istot ludzkich na ziemi: 40 milionów osób poddawanych wyzyskowi, 150 milionów dzieci zmuszanych do pracy, czy też pracowników migrujących, których liczba również sięga 150 milionów.

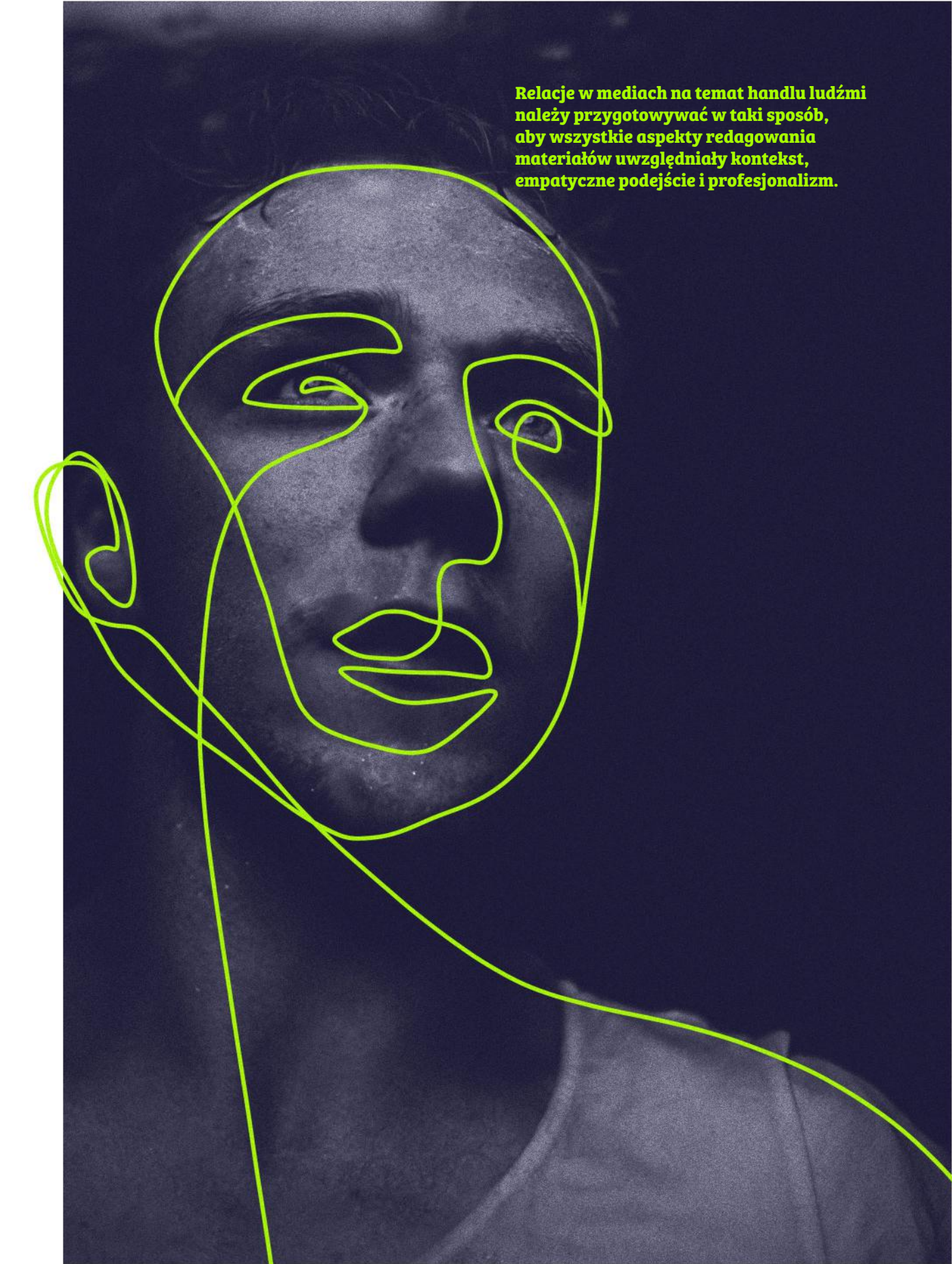
Miliony tych osób – a nikt nie wie, ile ich jest naprawdę – są również uwikłane w zjawisko handlu ludźmi. Opowiadając ich historię, trzeba postępować z uwagą i wrażliwością, choćby dlatego, że język, obraz i kontekst relacji przedstawianych przez media i dziennikarzy może wyrządzić szkody. Może podsycać nienawiść. Może utrzymywać stereotypy. Może prowadzić do nieświadomości i niezrozumienia, odwracając uwagę od pierwotnych przyczyn oraz utrudniając tak bardzo potrzebną debatę publiczną na temat sposobów rozwiązania kryzysu.

Niniejsze wytyczne mają pomóc redaktorom i reporterom lepiej zrozumieć te kwestie oraz kształtować ich relacje w sposób, który pozwoli uniknąć niebezpieczeństw kryjących się w agresywnym i konkurencyjnym krajobrazie mediów.

Pośpiech, aby publikować jak najszybciej, zawyły i mało wiarygodny świat mediów społecznościowych oraz wzrost propagandy i wpływów politycznych tylko zwiększają obawy, że dziennikarstwo wpadło w pułapkę świata wzbudzających sensację nagłówek i chwytliwych sloganów.

Handel ludźmi to złożony problem społeczny, który wymaga wnikliwego, świadomego, a przede wszystkim empatycznego dziennikarstwa, które zapewni kontekst, odda głos ofiarom i pomoże znaleźć rozwiązania. Media i dziennikarze powinni odgrywać pozytywną rolę w przekonywaniu świata, że handel ludźmi można ograniczyć, a nawet wyeliminować. Przywódcy polityczni wraz z całym społeczeństwem muszą przeczytać, usłyszeć i zobaczyć całą historię. Jest to pierwszy krok, który należy wykonać, aby wzbudzić wolę polityczną niezbędną do wyeliminowania podstawowych przyczyn handlu ludźmi.

Przedstawione na stronach niniejszej publikacji porady i sugestie mogą pomóc dziennikarzom dobrze zastanowić się nad tym, w jaki sposób prezentują zjawisko handlu ludźmi w swoich relacjach, uwzględnić kwestie prawne oraz kwestie dotyczące praw człowieka, które są związane z tym procederem, oraz pomyśleć, jak opowiedzieć tę historię w sposób ludzki i z zachowaniem stylu, jednocześnie pomagając odbiorcom lepiej zrozumieć, co należy zrobić.

**Relacje w mediach na temat handlu ludźmi
należy przygotowywać w taki sposób,
aby wszystkie aspekty redagowania
materiałów uwzględniały kontekst,
empatyczne podejście i profesjonalizm.**

STRATEGIE DLA NEWSROOMÓW

ROZDZIAŁ 2

Pracując w newsroomach, dziennikarze powinni:

Rozumieć

politykę publiczną w dziedzinie handlu ludźmi. Szereg problemów społecznych, ekonomicznych i politycznych sprawia, że ludzie stają się narażeni na handel ludźmi i wyzysk. Wśród nich wymienić można przepisy migracyjne, ubóstwo, dyskryminację ze względu na rasę i płeć, korupcję państwową, a także nieodpowiednie prawo i słabe egzekwowanie przepisów. Dziennikarze powinni być świadomi tych uwarunkowań;

Analizować

politykę publiczną dotyczącą prawa człowieka do dostępu do bezpiecznych i pewnych warunków podróży zgodnych z normami i przepisami międzynarodowymi, a także swobody dochodzenia praw do zamieszkania i dostępu do zatrudnienia w krajach docelowych;

Monitorować

sytuację w różnych państwach, aby sprawdzić, czy wprowadzono systemy służące wykrywaniu przypadków handlu ludźmi oraz zbadać, czy na poziomie krajowym istnieją przepisy zapewniające ochronę oraz rehabilitację dzieci i dorosłych, którzy stali się ofiarami handlu;

Nawiązywać

dobre relacje robocze z grupami działającymi na rzecz zwalczania zjawiska handlu ludźmi oraz przeciwko naruszaniu praw dzieci;

Kiedy już zdobędziesz zaufanie odpowiednich grup, informacje same Cię znajdą.

Częstym zjawiskiem jest brak relacji pomiędzy dziennikarzami a grupami działającymi na rzecz wsparcia ofiar. Niektóre grupy niechętnie podają do wiadomości publicznej szokujące fakty na temat niedostatecznie nagłaśnianych form handlu ludźmi czy pracy przymusowej (na przykład poprzez zapewnienie dziennikarzom dostępu do zapisów rozmów z ofiarami). Nawiązanie bliższych relacji pomaga również rozwiązać problem spowodowany brakiem wiarygodnych badań i danych, z których mogą korzystać dziennikarze, a które mają podstawowe znaczenie dla nadania kształtu danej historii.

Budowanie zaufania: Media i organizacje pozarządowe mogą pracować razem bez szkody dla niezależności redakcyjnej, integralności projektów pomocowych czy godności ofiar handlu ludźmi.

Budować

wewnętrzne zdolności. Reporterom należy zapewnić odpowiednią ilość czasu redakcyjnego na wyszukiwanie i analizę informacji dotyczących handlu ludźmi. Należy również inwestować w dziennikarstwo śledcze. Warto w ramach newsroomu organizować wewnętrzne briefingi poświęcone zagadnieniom dotyczącym handlu ludźmi. Należy nawiązywać dobre relacje na szczeblu zawodowym z numerami interwencyjnymi i systemami odbierającymi informacje od odbiorców, m.in. skargi dotyczące przypadków handlu ludźmi i kwestii migracyjnych;

Przyczyniać się

do usprawnienia procesów gromadzenia danych oraz wymiany informacji dotyczących handlu ludźmi, pracy przymusowej i nielegalnej migracji dzięki bliskiej współpracy z organami publicznymi oraz agencjami międzynarodowymi, w szczególności w zakresie przekazywania informacji o liczbie ofiar handlu ludźmi;

Uczestniczyć

w kampaniach poświęconych zjawisku handlu ludźmi i związanym z nim zagadnieniom celem podnoszenia świadomości społecznej. Takie inicjatywy ze strony redakcji mogą również przyczynić się do zwiększenia zaufania publicznego do dziennikarstwa.

Etyczne newsroomy stanowią podstawę dobrego dziennikarstwa. Przedstawianie handlu ludźmi w mediach wymaga wiedzy oraz przywiązania do podstawowych zasad etycznego dziennikarstwa.

DOBRE PRAKTYKI

ROZDZIAŁ 3

Do podstawowych zasad etycznego dziennikarstwa należą:

Rzetelność i opieranie się na faktach.

Unikaj kłamstw, fake newsów i niesprawdzonych informacji.

„Wszystkie oficjalne oświadczenia, jakie otrzymałem, były mało precyzyjne, a nawet ostrożne. Zasadniczo zwrócono w nich uwagę na to, że trudno jest dostrzec bądź zidentyfikować to zjawisko [przymusowego żebractwa], a fakt, że nie przeprowadzono w tym zakresie żadnego dochodzenia nie musi oznaczać, że w Finlandii ono nie występuje. [...] Dotarcie do informacji i stworzenie ogólnego obrazu tego zjawiska było bardzo trudne. Nie były dostępne żadne podstawowe fakty ani dane liczbowe. [...] Trzeba być bardzo ostrożnym, żeby nie pisać o jakimś zjawisku, opierając się na nieaktualnych faktach czy czyichś przeczeniach”.¹

Dziennikarz z Finlandii

Niezależność.

Postępuj zgodnie z własnym sumieniem. Nie promuj propagandy, nie bądź przekąźnikiem interesów politycznych ani innych interesów prywatnych;

Bezstronność.

Pamiętaj, aby przedstawić wszystkie aspekty danej historii. W szczególności udziel głosu ofiarom i osobom, które przeżyły traumę w związku z handlem ludźmi, i uwzględnij uzasadnione obawy osób mieszkających w krajach docelowych;

„Idealna historia do taka, w której – o ile jest to możliwe – słycać głos ofiar. Ważne jest, abyśmy nie czynili założeń w imieniu ofiar”.²

Dziennikarz z Finlandii

„Można przedstawić ustawodawstwo w sprawie żebractwa czy status społeczności mobilnych z wielu punktów widzenia, ale żadna osoba z zewnątrz nie powie, jak to jest, kiedy się żebrze na ulicy”.³

Dziennikarz z Finlandii

„Na świecie zawsze jest więcej odcieni szarości – rzeczywistość nie jest czarno-biała. Ofiary uczą nas, jak różnorodny charakter przybiera to zjawisko. Jako ludzie często tworzymy w naszych głowach gotową narrację na temat zjawiska handlu ludźmi: że istnieje pan niewolników i niewolnik w kajdanach. Ale to nie jest takie proste – istnieją pewne wymiary, o których należy opowiedzieć, aby ukazać prawdziwy obraz tego zjawiska. Ofiary mogą na przykład odczuwać wdzięczność wobec tych, którzy je wyzyskują, ponieważ ostatecznie to te osoby sprowadziły ofiary do Finlandii. Albo ofiary nie chcą się ujawnić, ponieważ osobą, która je wyzyskuje, jest ich wujek”.⁴

Dziennikarz z Finlandii

Ludzkie uczucia.

Dziennikarstwo nie powinno wyrządzać szkody. W swoich relacjach okazuj empatię. Wskazuj rozwiązania problemów fizycznych i emocjonalnych oraz kryzysów, jakie przeżywa ofiara handlu ludźmi;

„Bardzo starałem skupić się na tym, aby ukazać te kobiety jako ludzi, a nie tylko jako ofiary handlu ludźmi. Zrobiłem to przede wszystkim po to, aby czytelnikowi łatwiej było się z nimi zidentyfikować. Dzięki temu widzimy osobę, a nie tylko ciężące na niej piętno”.⁵

Dziennikarz z Danii

Odpowiedzialność i przejrzystość.

Bierz odpowiedzialność za swoją pracę. Koryguj błędy, zawsze podawaj swoje imię i nazwisko i nie zatajaj metod pracy.

Dziennikarze powinni kierować się tymi podstawowymi wartościami we wszystkich aspektach swojej pracy. Pamiętaj, że na dziennikarzach spoczywa szczególny obowiązek okazywania szacunku ofiarom traumy, jaką jest handel ludźmi. W kodeksie etyki Amerykańskiego Stowarzyszenia Fotografów Prasowych stwierdza się na przykład:

„Traktuj wszystkich z szacunkiem i godnością. Zwróć szczególną uwagę na osoby narażone i okaż empatię ofiarom zbrodni lub tragedii. Prywatne chwile żałoby zakłócaj tylko wtedy, gdy odbiorcy mają nadrzędną i uzasadnioną potrzebę, aby je zobaczyć”.

Pytania na początek

Poniższe pytania pomogą dziennikarzom zidentyfikować przypadki handlu ludźmi. Jeżeli odpowiedź na którekolwiek pytanie brzmi „tak”, działaj ostrożnie i skorzystaj ze źródeł wymienionych w niniejszych wytycznych, aby uzyskać poradę.

- 1 Czy osoba, z którą rozmawiam, znalazła się w tej sytuacji z przymusu – czy to na skutek przemocy, dręczenia psychicznego, czy też innych form kontroli?
- 2 Czy są to ofiary przemocy i zastraszenia?
- 3 Czy zmuszono je do zapłaty pieniędzy?
- 4 Czy działali pod przymusem ze strony kogoś posiadającego nad nimi władzę lub silniejszą pozycję?

Ogólnie rzecz biorąc, dziennikarze i redaktorzy powinni unikać pułapek w postaci informacji wprowadzających w błąd, fałszywych wiadomości z sieci społecznościowych oraz propagandy wynikającej z interesów prywatnych. Uda im się to, jeżeli będą:

Trzymać się faktów i będą sceptyczni wobec statystyk.

Liczby tworzą historie, ale mogą być mylące. Ze względu na sekretny i utajony charakter procederu handlu ludźmi trudno jest dokładnie oszacować liczbę osób, które to zjawisko dotyka. Ciągłe istnieje niebezpieczeństwo, że dane zostały sprokurowane. Dziennikarze powinni sprawdzać i badać informacje zawierające dane liczbowe; muszą weryfikować dane statystyczne, a jeżeli jest to konieczne – ostrzegać opinię publiczną przed niesprawdzonymi informacjami. Pamiętaj, że źródłem większości wiarygodnych danych szacunkowych są organy unijne, takie jak: Komisja Europejska, Rada Europy i inne; organizacje międzynarodowe, np. Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP), Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM) oraz inne organy międzynarodowe wymienione w niniejszych wytycznych. Nawet takie dane oraz sposób ich uzyskania należy jednak poddać dziennikarskiej analizie;

Podejmować walkę z błędnymi wyobrażeniami.

Częstym błędnym wyobrażeniem wynikającym z faktu, iż media koncentrują się na aspekcie seksualnym i pogonią za sensacją jest przekonanie, że handel ludźmi polega przede wszystkim na wykorzystywaniu seksualnym i dotyczy głównie kobiet i dziewcząt. W rzeczywistości w niektórych krajach Europy większość zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi to raczej ofiary wyzysku pracowników, a nie wykorzystywania seksualnego. Wykorzystywanie seksualne (również mężczyzn i chłopców) jest poważnym problemem, z którym należy walczyć. Nie może ono jednak odwracać uwagi od innych form handlu ludźmi, takich jak wyzysk pracowników, przymuszanie do przestępczości, przymusowe żebractwo, zmuszanie do zawierania fikcyjnych małżeństw itp.;

Wykazywać pozytywne nastawienie i wskazywać rozwiązania.

Istotne jest, aby skupić się na wytrzymałości i rehabilitacji ofiar. Były ofiary handlu ludźmi opowiadają ważne historie. Efektem prezentowania pozytywnej i zrównoważonej perspektywy jest budowanie zaufania odbiorców do tego, co mówisz. Gromadząc materiały, analizuj kwestie polityczne i pytaj, w jaki sposób można je ulepszyć;

W reportażu „Niewolnicy z autostrady” („Slaves of the highway”) czasopismo 3F ujawniło istniejący na terytorium Danii obóz, w którym przebywali kierowcy z Filipin i Sri Lanki pracujący dla duńskiej firmy transportowej. Osoby te mieszkaly w kontenerach i zarabialy zaledwie 15 duńskich koron za godzinę. 3F poświęciło tej sprawie blisko 100 artykułów, a całą sprawą zajęło się wiele duńskich środków przekazu. W serii artykułów wezwano do podjęcia działań na szczeblu politycznym. Udało się również zapoczątkować debatę na temat dumpingu socjalnego oraz handlu ludźmi do celów pracy przymusowej. W następstwie informacji ujawnionych przez 3F Ministerstwo Transportu powołało komisję (Padborgudvalget), której zadaniem było zbadanie liczby pracujących w Danii zagranicznych kierowców ciężarówek, którzy otrzymują zaniżone wynagrodzenie, oraz opracowanie zaleceń, jak zapobiegać podobnym przypadkom w przyszłości.

Komisja Padborg wydała zalecenie, aby w przyszłości nałożyć na przedsiębiorstwa transportowe działające na terenie Danii obowiązek przedstawiania dowodów potwierdzających, że wypłacają swoim pracownikom wynagrodzenie odpowiadające płacom obowiązującym w Danii. Przewoźnicy, którzy nie dopełnią tego obowiązku, będą podlegać karze grzywny.⁶

Podążać za pieniędzmi.

Proceder handlu ludźmi zapewnia przymusową siłę roboczą, co prowadzi do tańszych towarów dla wszystkich. Jest to zjawisko na skalę światową, które wymaga prowadzenia śledztw zarówno w kraju, jak i za granicą.

Istnieje kilka doskonałych przykładów działań śledczych, np. zrealizowany przez BBC film dokumentalny pt. „Humans for Sale” („Ludzie na sprzedaż”) czy podobny program niemieckiej stacji ARD – oba wyemitowane w 2017 r.

Media mogą przyjrzeć się również temu, w jaki sposób modele biznesowe usług lokalnych (myjnie samochodowe, salony stylizacji paznokci, gospodarstwa rolne i place budowy) opierają się na taniej sile roboczej. Czy są to potencjalne ofiary handlu ludźmi? Dziennikarze mogą podążać za pieniędzmi i szukać materiałów dotyczących handlu ludźmi. Mogą pokazać swoim odbiorcom, w jaki sposób my wszyscy możemy mieć związek z tym zjawiskiem. To przyciągnie uwagę ludzi;

11 grudnia 2014 r. w niemieckim »Die Zeit« ukazał się artykuł pt. „Przemysł mięsny: ubój na rozkaz”. Szczegółowej analizie poddano w nim warunki pracy pracowników delegowanych w niemieckiej branży przetwórstwa mięsnego. Opisano aktualnie obowiązujący system podwykonawstwa oraz luki w przepisach dotyczących pracowników delegowanych, które wykorzystuje się, aby prowadzić wyzysk pracowników. Raport opiera się na wywiadach ze 150 pracownikami i wieloma innymi osobami, m.in. księdzem, członkami związków zawodowych i funkcjonariuszami policji kryminalnej. Na podstawie historii jednego pracownika i jego partnera autorzy artykułu szczegółowo opisują system wyzysku i oskarżają niektórych głównych producentów mięsa o bycie jego częścią.⁷

Budować nadzieję.

Społeczeństwu łatwo jest myśleć o ofiarach handlu ludźmi lub pracy przymusowej jako o osobach bezsilnych, które zostały trwale skrzywdzone. To nie zawsze jest prawda. Dziennikarstwo, które podkreśla ludzką wytrzymałość i mówi o tym, jak ludzie są w stanie odbudować swoje życie po przeżyciu tragedii handlu ludźmi, opowiada inną historię.

Wytyczne dotyczące przeprowadzania wywiadów

Tragedia, jaką jest handel ludźmi, jest warta opisanie, ale ponieważ jest to przestępczość ukryta, często potrzeba ogromnych środków, aby wesprzeć dziennikarstwo śledcze. Czasami trudno jest dotrzeć do osób, które przeżyły handel ludźmi, a to ich głos w dużej mierze decyduje o tym, czy dana historia przebiega się w mediach.

P A M I Ę T A J

Media informacyjne mają ogromną moc. Ludziom może schlebiać, że kontaktują się z nimi reporterzy, jednak nie zdają sobie w pełni sprawy z niebezpieczeństwa, na jakie mogą narażać siebie i innych, wypowiadając się publicznie. Dotyczy to szczególnie osób uwikłanych w dramat i tragedię handlu ludźmi, w takim samym stopniu, jak w przypadku osób, które dotyka katastrofa humanitarna, wojna czy inne traumatyczne zdarzenie.

Dziennikarze muszą zachować jak największą przejrzystość w kontaktach ze swoimi informatorami, w szczególności z ofiarami handlu ludźmi. Dziennikarze powinni:

- Rozpoznać, czy mają do czynienia z dzieckiem, osobą małoletnią lub osobą, która nie osiągnęła jeszcze wieku przyzwolenia;
- Ocenić stopień narażenia informatorów na zagrożenia (w szczególności osób młodych lub osób, które były ofiarami traumy i przemocy);
- Szanować prywatność. Każdy ma prawo do prywatności i bycia traktowanym z szacunkiem, co szczególnie dotyczy dzieci;
- Dopilnować, aby wywiady z dziećmi odbywały się w obecności odpowiedzialnej osoby dorosłej lub opiekuna;
- Wyjaśnić im proces tworzenia reportażu i dlaczego dana historia jest ważna;
- Unikać – poza najbardziej wyjątkowymi sytuacjami – uciekania się do podstępu lub oszustwa przy tworzeniu materiałów na temat handlu ludźmi.

PAMIĘTAJ

Jeżeli ofiara nie ma rodzica ani opiekuna lub nie umie pisać ani czytać oraz jeżeli odpowiedzialna organizacja reprezentująca byłą ofiarę handlu ludźmi jest nieetyczna i niewiarygodna, dziennikarz musi kierować się własnym sumieniem i osądem etycznym. To jest ten moment, w którym przede wszystkim należy pokazać etykę człowieczeństwa.

Oto lista dodatkowych pytań, które postawi postępujący według standardów etycznych dziennikarz przeprowadzający wywiad z byłą ofiarą handlu ludźmi:

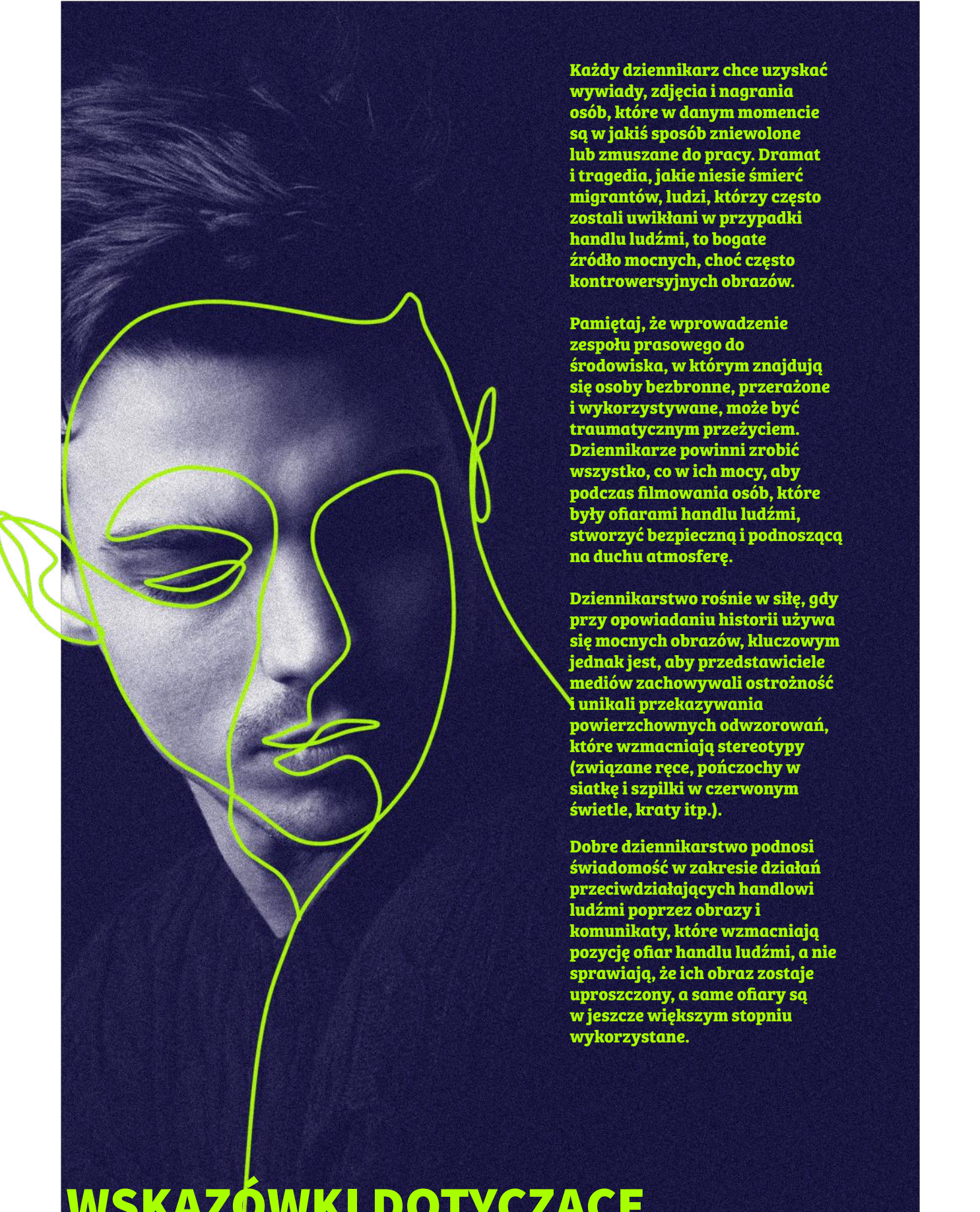
- Czy wyjaśniłem/wyjaśniłam im, jaki jest cel tej rozmowy oraz mojego reportażu? Czy przedstawiłem/przedstawiłam moje intencje w sposób w pełni przejrzysty?
- Czy podjąłem/podjęłam kroki, aby te osoby chronić – np. w przypadku osoby młodej lub w znajdującej się w trudnej sytuacji – oraz zapewnić, aby były świadome potencjalnych konsekwencji publikacji podanych przez nie informacji?
- Czy jestem pewna/pewny, że w pełni rozumiem warunki naszego wywiadu oraz tego, co rozumiem przez „nieoficjalnie”, „kontekst” i „poufne” lub inne terminy?
- Jeżeli informator zapyta o warunki zanim wyrazi zgodę na wywiad, jakie są moje ograniczenia? Czy powinienem/powinnam pokryć koszty informatora związane z wywiadem? Jakie mogą być uzasadnione koszty, które można pokryć?
- Czy zgodziłbym/zgodziłabym się udzielić dalszego wsparcia informatorowi, np. w charakterze przedstawiciela prawnego, w przypadku gdy z mojego reportażu wynikną problemy?
- Czy poprosiłem/poprosiłam o zgodę przed zrobieniem zdjęć lub nagraniem filmu?
- Czy zadawałem/zadawałam trafne pytania, unikałem/unikałam wracania do traumatycznych wspomnień i pozwalałem/pozwalałam osobie udzielającej wywiadu na swobodną wypowiedź?
- Czy skupiłem/skupiłam się na pozytywnych aspektach doświadczeń osoby udzielającej wywiadu oraz czy wyjaśniłem/wyjaśniłam im, że mogą sprawdzić mój reportaż pod kątem prawdziwości faktów przed jego publikacją?
- Czy zadano wszystkie istotne pytanie i czy udzielono na nie odpowiedzi? Czy wykazałem/wykazałam się ostrożnością oraz wrażliwością i chroniłem/chroniłam interesy osoby udzielającej wywiadu?

Anonimowość

Stanowi prawo, z którego powinni móc korzystać ci, którzy go potrzebują, jednak nie jest rutynowo przyznawane każdemu. W przypadku handlu ludźmi ochrona osób najbardziej narażonych wymaga od dziennikarzy zapewnienia możliwości rozważenia anonimowości ofiar wykorzystania oraz tych, którym może coś grozić, jeżeli ich tożsamość zostanie ujawniona – czy o to proszą czy nie.

Czy dziennikarze powinni łamać zasady w imię człowieczeństwa?

Czasami dziennikarze mogą budować ze swoimi informatorami relacje, które prowadzą do dwuznaczności i mogą podważyć etyczną podstawę ich pracy. W 2014 r. szwedzki dziennikarz telewizyjny Fredrik Örnevall zaprzyjaźnił się z 15-letnim syryjskim uchodźcą, podczas gdy relacjonował wydarzenia związane z kryzysem migracyjnym. On i jego zespół zdecydowali się pomóc sprowadzić chłopca do Szwecji. Wyprodukowany przez nich film z podróży chłopca wyemitowała szwedzka telewizja publiczna i został on entuzjastycznie przyjęty, jednak dziennikarz został później oskarżony i skazany za przemyt ludzi. Jego działania wywołały w branży dziennikarskiej burzliwą debatę na temat roli dziennikarzy w tworzeniu reportaży – czy powinni wchodzić w rolę uczestników relacjonowanej historii, czy też pozostać jedynie obserwatorami?

Każdy dziennikarz chce uzyskać wywiady, zdjęcia i nagrania osób, które w danym momencie są w jakiś sposób zniewolone lub zmuszane do pracy. Dramat i tragedia, jakie niesie śmierć migrantów, ludzi, którzy często zostali uwikłani w przypadki handlu ludźmi, to bogate źródło mocnych, choć często kontrowersyjnych obrazów.

Pamiętaj, że wprowadzenie zespołu prasowego do środowiska, w którym znajdują się osoby bezbronne, przerażone i wykorzystywane, może być traumatycznym przeżyciem. Dziennikarze powinni zrobić wszystko, co w ich mocy, aby podczas filmowania osób, które były ofiarami handlu ludźmi, stworzyć bezpieczną i podnoszącą na duchu atmosferę.

Dziennikarstwo rośnie w siłę, gdy przy opowiadaniu historii używa się mocnych obrazów, kluczowym jednak jest, aby przedstawiciele mediów zachowywali ostrożność i unikali przekazywania powierzchownych odwzorowań, które wzmacniają stereotypy (związane ręce, pończochy w siatkę i szpilki w czerwonym świetle, kraty itp.).

Dobre dziennikarstwo podnosi świadomość w zakresie działań przeciwdziałających handlowi ludźmi poprzez obrazy i komunikaty, które wzmacniają pozycję ofiar handlu ludźmi, a nie sprawiają, że ich obraz zostaje uproszczony, a same ofiary są w jeszcze większym stopniu wykorzystane.

WSKAZÓWKI DOTYCZĄCE FOTOREPORTAŻY

Unikaj wykorzystywania obrazów lub tworzenia nagrań, które sprzyjają pogoni za sensacją, narzucaniu się i natręctwu.

Zawsze proś o pozwolenie na nagrywanie i robienie zdjęć osób, choć w sytuacji publicznej może to nie być konieczne. Jeżeli to możliwe, z wyprzedzeniem proś o pisemną zgodę.

Unikaj obrazów o podtekście seksualnym i banalnych zdjęć przedstawiających dziewczynkę w łańcuchach lub osobę oznaczoną kodem kreskowym albo dziecko znajdujące się za kratami lub w podejrzanym domu publicznym. Przyczyniają się one do utrwalania stereotypów dotyczących handlu ludźmi, które mogą wprowadzać w błąd. Na przykład wiele ofiar handlu ludźmi to osoby, które przeżyły i wracają do zdrowia. Wiele z nich nie było zmuszanych do wyzysku w sposób brutalny. Osoby te zostały zmanipulowane emocjonalnie tak, że stały się zależne.

Należy unikać drastycznych obrazów przemocy. Bardzo rzadko zachodzi potrzeba prezentowania w interesie publicznym drastycznych obrazów pokazujących przemoc. Zasadniczo redaktorzy i twórcy filmowi muszą się zastanowić, na ile akceptowalne jest użycie obrazów pokazujących obrażenia cielesne? Gdzie wyznaczyć granicę? Czy uzasadnione jest pokazywanie blizn, siniaków, połamanych kończyn ofiar handlu ludźmi, aby opowiedzieć historię?

Ze względu na swój publiczny zasięg media stanowią potężne narzędzie kształtowania poglądów na temat zjawiska handlu ludźmi. Czasami reportaże pozostawiają wiele do życzenia pod względem zapewnienia, że prawa ofiar nie są łamane oraz że osoby te nie są marginalizowane ani narażone na ryzyko.

ZŁE PRAKTYKI

ROZDZIAŁ 5

Przykłady złej praktyki dziennikarskiej obejmują:

Upraszczenie zjawiska handlu ludźmi.

Nie należy umacniać stereotypów dotyczących zjawiska handlu ludźmi w znaczeniu niewolników skutych łańcuchami, jako dychotomii między ofiarami i wyzyskującymi. Stosowanie uproszczonych obrazów i zwrotów, takich jak „niewolnictwo seksualne”, „miejsce łatwego podrywu”, „sprzedawanie się kobiet” i podobnych, uprzedmiotawia ofiary i sprawia, że złożoność zjawiska handlu ludźmi zostaje umniejszona.⁸

„Nie można po prostu wymazać niuansów. Trzeba pokazać poszczególne aspekty dynamiki sprawy: gospodarczy, emocjonalny, psychologiczny lub związany z więzami rodzinnymi oraz zależnościami między ofiarą i sprawcą; ogólny kontekst, w którym doszło do wykorzystania”.⁹

Dziennikarz z Finlandii

Szufladkowanie ofiar.

Ofiarami niekoniecznie są osoby bezradne, bez własnej woli czy ambicji. Kategorie osób są różne: im większa grupa, tym większa jej wewnętrzna różnorodność. Zadaniem dziennikarza jest odkrycie różnorodności tych grup, nie zaś głoszenie, że istnieją pewne wrodzone cechy ludzi charakteryzujące dużo szerszą grupę.¹⁰

„Najgorszą możliwą rzeczą byłoby obwinianie ofiary. Nie jest to elementem odpowiedzialnego dziennikarstwa”.¹¹

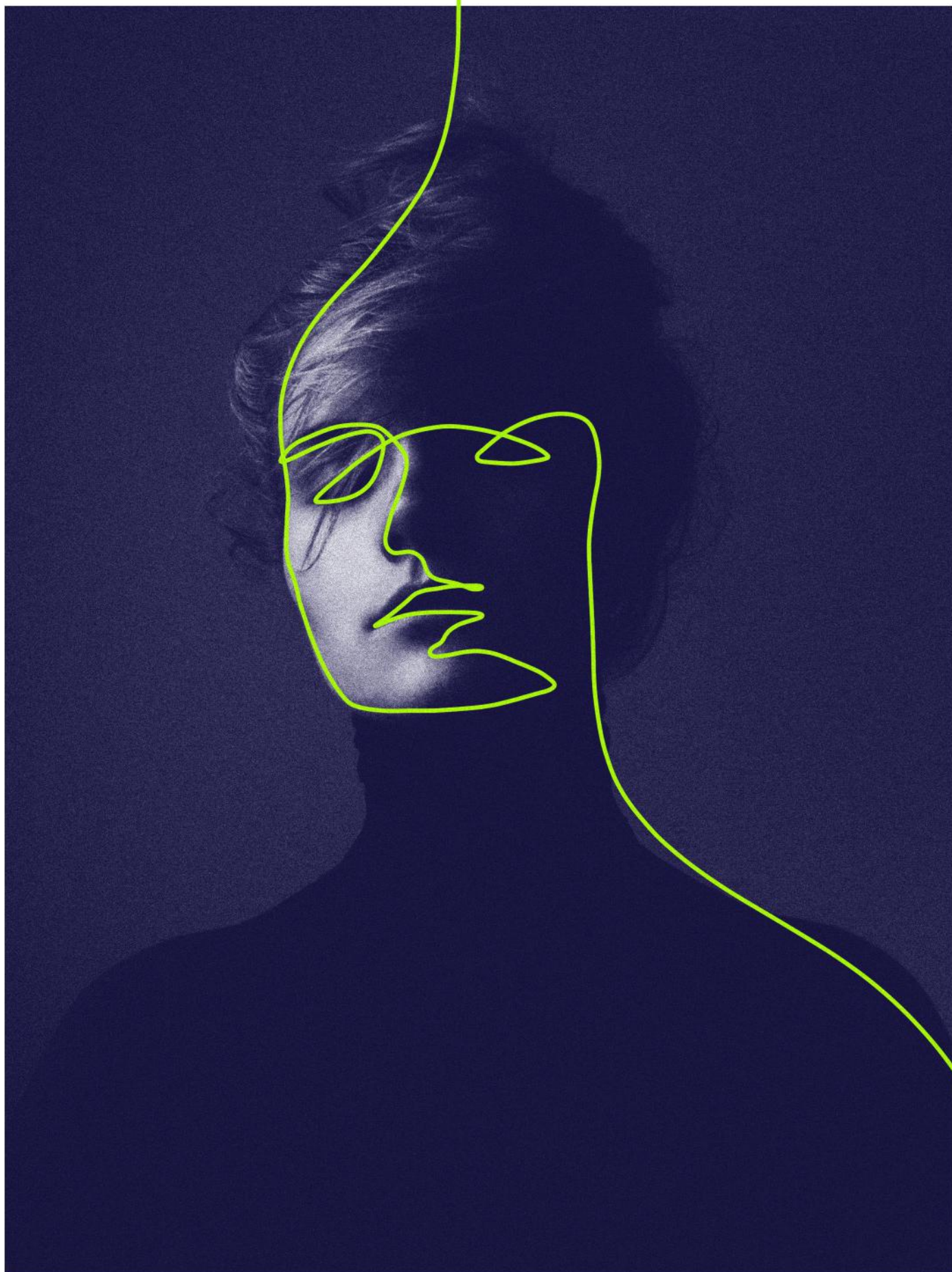
Dziennikarz z Finlandii

Stosowanie języka, narracji i zdjęć noszących znamiona stereotypowych.

Tworząc reportaże na temat handlu ludźmi, unikaj przedstawiania tego problemu w sposób skandalizujący czy skupiający się na aspekcie seksualnym sprawy, nie pokazuj i nie wykorzystuj zdjęć zawierających treści o charakterze seksualnym dla zobrazowania ofiar. Unikaj wzmacniania stereotypów związanych z pochodzeniem.

Domyślny język płci.

Domyślny język płci stosowany do opisywania ofiar handlu ludźmi ma tendencję do podkreślania płci żeńskiej. Nadmierne podkreślanie płci żeńskiej ofiar może prowadzić do mylnego ogólnego wyobrażenia o handlu ludźmi oraz wzmocnienia stronniczości a także postrzegania kobiet jako ofiar. Jeśli mowa jest o płci, należy uwzględnić płęć męską i inne, co zwiększa indywidualizm i sprawczość ofiary handlu ludźmi.

LINKI I KONTAKTY

ROZDZIAŁ 6

Skróty:

RPMB	Rada Państw Morza Bałtyckiego
CERD ONZ	Komitet ONZ ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej
GCIM	Światowa Komisja ds. Migracji Międzynarodowych
GMG	Grupa ds. Globalnej Migracji
ICAT	Międzyagencyjna Grupa Współpracy ds. Zwalczania Handlu Ludźmi
ICMPD	Międzynarodowy Ośrodek Rozwoju Polityki Migracyjnej
ICRMW	Międzynarodowa konwencja o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących i ICRMW członków ich rodzin
IDMC	Międzynarodowe Centrum Monitorowania Przesiedleń
MOP	Międzynarodowa Organizacja Pracy
IOM	Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji
OHCHR	Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka
OBWE	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
PICUM	Platforma międzynarodowej współpracy w sprawie migrantów nieposiadających dokumentów
TF-THB	Grupa Specjalna przeciwdziałająca handlowi ludźmi
UNHCR	Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców

Zrozumieć podstawy

Wiarygodne dziennikarstwo wymaga, aby reporterzy i redaktorzy wiedzieli i rozumieli, o czym mówią. Zwroty i terminy, jakie używamy do omawiania zjawiska handlu ludźmi, często mają jasne definicje prawne. Dziennikarze powinni używać ich ostrożnie i precyzyjnie.

Glosariusz dotyczący handlu ludźmi opracowany przez RPMB obejmuje:

- ogólne terminy dotyczące handlu ludźmi,
- osoby uwikłane w różnym charakterze w handel ludźmi,
- formy handlu ludźmi,
- krajowe mechanizmy zwalczania handlu ludźmi i pomocy ofiarom,
- powiązane zjawiska,
- względy dotyczące dzieci w kontekście handlu ludźmi i wykorzystywania.

Wybrane kluczowe inicjatywy polityczne oraz zasoby międzynarodowych agencji, o których powinni wiedzieć dziennikarze i inni przedstawiciele mediów:

Proces Budapeszteński:	Proces konsultacyjny między 50 państwami dotyczący uporządkowanej migracji;
Proces Praski:	Ukierunkowany dialog na temat migracji między państwami Unii Europejskiej, Strefy Schengen, Partnerstwa Wschodniego, Bałkanów Zachodnich, Azji Centralnej, Rosją i Turcją;
Dialog Dotyczący Śródziemnomorskiej Migracji Tranzytowej:	Dialog konsultacyjny między urzędnikami ds. migracji i kwestii powiązanych;
Globalne Porozumienie W Sprawie Migracji:	Inicjatywa Organizacji Narodów Zjednoczonych na rzecz holistycznego podejścia do migracji;
Globalny Plan Działania W Zakresie Zwalczenia Handlu Ludźmi:	Strategia Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie zwalczania handlu ludźmi;
Międzynarodowa Organizacja Pracy:	Kluczowa organizacja ONZ zajmująca się kwestiami pracy przymusowej i pracy dzieci;
Międzyagencyjna grupa współpracy ONZ ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi:	Agencje ONZ współpracujące na rzecz zwalczania handlu ludźmi;
Sojusz przeciwko Handlowi Ludźmi:	Szerokie międzynarodowe forum założone przez Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie;
Alliance 8.7:	międzynarodowy sojusz na rzecz walki z pracą dzieci;
Migration Newsdesk:	Organizacja założona przez Międzynarodową Organizację ds. Migracji na potrzeby dziennikarzy;
Historie migracyjne:	Briefingi Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców;
Projekty ICMPD w dziedzinie zwalczania handlu ludźmi:	Podsumowanie działań Międzynarodowego Ośrodka Rozwoju Polityki Migracyjnej, który prowadzi intensywne i zorientowane politycznie badania oraz realizuje projekty na rzecz budowania zdolności, wspiera rozwój polityczny i przyczynia się do międzynarodowej współpracy w tej dziedzinie, szczególnie w zakresie handlu ludźmi;
Projekty i publikacje TF-THB w dziedzinie zwalczania handlu ludźmi:	Informacje na temat międzynarodowych projektów w zakresie zwalczania handlu ludźmi wdrażanych przez północno-bałtycką grupę specjalną ds. handlu ludźmi w państwach regionu Morza Bałtyckiego oraz publikowane informacje i materiały szkoleniowe adresowane do różnych grup docelowych.

Linki do mediów:

Doskonałe źródło zawierające przykłady dobrych praktyk i porad dla dziennikarzy i organizacji mediów będących członkami globalnej sieci dziennikarzy śledczych (Global Investigative Journalism Network).

Przeczytaj cały artykuł.

Więcej przykładów rzetelnego dziennikarstwa:

Film dokumentalny stacji ARD, który ukazuje zjawisko handlu ludźmi w Niemczech i zgłębia tematykę pracy przymusowej, przymusowej służby domowej i wykorzystania seksualnego. Reporterzy rozmawiają z byłymi ofiarami handlu ludźmi, pracownikami socjalnymi, przedstawicielami organizacji pozarządowych oraz policją w poszukiwaniu sposobów na powstrzymanie zjawiska handlu ludźmi w Niemczech.

Przeczytaj cały artykuł (w języku niemieckim).

W „Menschenhandel in Europa: die missbrauchte Sehnsucht”, artykule zatytułowanym „Handel ludźmi w Europie: wykorzystane pragnienia” nakreślono całościowy obraz przemytu Nigeryjek do Europy. Ukazał się on przy wsparciu europejskiego funduszu na rzecz dziennikarstwa śledczego. Artykuł opiera się na szeregu wywiadów, w tym z dwoma ofiarami handlu ludźmi.

Przeczytaj cały artykuł (w języku niemieckim).

Patrick Kingsley z „The Guardian”, jeden z najlepszych dziennikarzy w Wielkiej Brytanii, prowadzi rozważania na temat wyzwań związanych z relacjonowaniem kryzysu uchodźczego.

Przeczytaj cały artykuł.

Szczegółowy artykuł na temat handlu ludźmi z dnia 31 maja 2016 r., który traktuje o tym, że kryzys uchodźczy stwarza nowe wyzwania i koncentruje się na tym, jak praca przymusowa stała się częścią ogólnoświatowej strategii biznesowej mającej na celu utrzymanie kosztów towarów konsumenckich na niskim poziomie. Przeczytaj cały artykuł (w języku niemieckim).

Przeczytaj cały artykuł (w języku niemieckim).

Mocny film dokumentalny prezentujący zjawisko handlu ludźmi we Francji produkcji niezależnego twórcy filmowego, sponsorowany przez francuską telewizję i wyemitowany na kanale France 5 w 2016 r.

Film dokumentalny (w języku francuskim).

Śledztwo „The Guardian” ujawnia, jak libijską gospodarkę rybacką zalali przemytnicy ludzi, którzy przechwycili łodzie, aby przewozić migrantów i uchodźców przez Morze Śródziemne.

Przeczytaj cały artykuł.

Wybór istniejących wytycznych oraz przeglądów na temat sposobów podejmowania tematyki handlu ludźmi w mediach:

TF-THB RPMB zleciła badania w państwach członkowskich RPMB, szukając odpowiedzi na główne pytanie badawcze: w jaki sposób media informacyjne przedstawiają handel ludźmi?

Sprawozdanie „From Bodies to Borders. Human trafficking, Migration and Gender in Danish Media 2010–2019” („Od ciał do granic. Handel ludźmi, migracja i gender w duńskich mediach w latach 2010–2019”) opracowane przez duński instytut studiów międzynarodowych. Stanowi przegląd sposobów przedstawiania zjawiska handlu ludźmi w duńskich mediach informacyjnych.

Przeczytaj całe sprawozdanie.

Dokument „Media representations of Human Trafficking in Estonia” („Sposoby przedstawiania zjawiska handlu ludźmi w mediach w Estonii”) (nieedytowany dokument informacyjny) bada sposoby przedstawiania zjawiska handlu ludźmi w estońskich mediach drukowanych w latach 2014–2018.

Przeczytaj całe sprawozdanie.

Sprawozdanie „Review of the media framing of human trafficking in Germany” („Przegląd sposobów przedstawiania zjawiska handlu ludźmi w mediach w Niemczech”) zostało opracowane przez niemiecką sieć NGO na rzecz przeciwdziałania handlowi ludźmi (KOK). Przeprowadzono analizę 50 artykułów opublikowanych w sześciu najważniejszych niemieckich gazetach i magazynach informacyjnych od 2010 r. w celu zebrania informacji na temat sposobów przedstawiania zjawiska handlu ludźmi w mediach w Niemczech.

Przeczytaj całe sprawozdanie.

Dokument „Review of Media Framing of Human Trafficking in Finnish News Media” („Przegląd sposobów przedstawiania zjawiska handlu ludźmi w fińskich mediach informacyjnych”) (nieedytowany dokument informacyjny) został opracowany przez krajowy system pomocy dla ofiar handlu ludźmi w Finlandii. Aby odpowiedzieć na pytanie: „w jaki sposób fińskie media informacyjne przedstawiają zjawisko handlu ludźmi?”, w przeglądzie przeanalizowano 91 artykułów informacyjnych opublikowanych w 2018 r. w czterech różnych mediach publikujących wiadomości o krajowym zasięgu. W przeglądzie przeanalizowano również szczegółowo ilustracje wykorzystane w artykułach informacyjnych oraz uwzględniono wywiady z trzema dziennikarzami, którzy relacjonowali kwestie związane ze zjawiskiem handlu ludźmi.

Przeczytaj całe sprawozdanie.

W sprawozdaniu „Review of the media framing of human trafficking in Latvia” („Przegląd sposobów przedstawiania zjawiska handlu ludźmi w mediach na Łotwie”) (nieedytowany dokument informacyjny) przeanalizowano ramy zjawiska handlu ludźmi w łotewskich mediach w okresie od 4 stycznia do 5 maja 2019 r. Dokument opracował wydział komunikacji Uniwersytetu Stradiņša w Rydze.

Przeczytaj całe sprawozdanie.

Dokument „Review of the media framing of human trafficking in Lithuania” („Przegląd sposobów przedstawiania zjawiska handlu ludźmi w mediach na Litwie”) (nieedytowany dokument informacyjny) został opracowany przez RPMB. Jako źródła dla 45 recenzowanych artykułów wybrano trzy spośród najbardziej popularnych informacyjnych stron internetowych. Przegląd skupił się na roku 2017, jako że dla tego roku dostępne były najnowsze oficjalne statystyki dotyczące sytuacji w zakresie handlu ludźmi na Litwie.

Przeczytaj całe sprawozdanie.

Dokument „Journalism vis-à-vis Human Trafficking: Review of the Russian Media” („Dziennikarstwo a handel ludźmi: przegląd rosyjskich mediów (nieedytowany dokument informacyjny) został opracowany przez międzynarodową sieć NGO na rzecz przeciwdziałania handlowi ludźmi i innym formom przemocy. Sprawozdanie obejmuje analizę ponad pięćdziesięciu artykułów, komentarzy, programów telewizyjnych typu talk-show, blogów i filmów dokumentalnych z Rosji od 1 stycznia 2010 r.

Przeczytaj całe sprawozdanie.

„Review of the media framing of human trafficking” („Przegląd sposobów przedstawiania zjawiska handlu ludźmi w mediach”). Publikacja ta stanowi przegląd sposobów przedstawiania zjawiska handlu ludźmi w mediach informacyjnych – zawiera studia przypadków z Wielkiej Brytanii, Cypru i Polski. W sprawozdaniu podsumowano 212 artykułów, które ukazały się w dziesięciu gazetach na przestrzeni lat 2010–2014.

Przeczytaj całe sprawozdanie.

„UNICEF Principles and Guidelines on Ethical Reporting on Children” („Zasady i wytyczne UNICEF-u w zakresie etycznego tworzenia reportaży na temat dzieci”). Dokument ten ma na celu zapewnienie „pomocy mediom w uwzględnieniu w relacjach dzieci w sposób odpowiedni dla ich wieku i delikatny. Wskazówki mają na celu wspieranie najlepszych intencji etycznych reporterów: służąc interesowi publicznemu bez narażania praw dzieci”.

Przeczytaj cały tekst.

Dokument „Review of the media framing of human trafficking in Sweden” („Przegląd sposobów przedstawiania zjawiska handlu ludźmi w mediach w Szwecji”) (nieedytowany dokument informacyjny w języku szwedzkim) został opracowany przez RPMB. W przeglądzie przeanalizowano 50 artykułów opublikowanych w latach 2016–2019. Wybrane źródła informacji obejmują główne gazety o zasięgu krajowym, publiczne punkty usługowe, gazety lokalne oraz dwie główne gazety brukowe. Szczególną uwagę poświęcono również sposobom ilustrowania artykułów.

Przeczytaj całe sprawozdanie.

„World Health Organization's (WHO) Ethical and Safety Recommendations for Interviewing Trafficked Women” („Zalecenia Światowej Organizacji Zdrowia w zakresie etyki i bezpieczeństwa dotyczące przeprowadzania wywiadów z kobietami-ofiarami handlu ludźmi”), 2003 r. Oprócz informacji na temat kontekstu jako uzasadnienia tych zaleceń, dokument WHO zawiera „Dziesięć zasad etycznego i bezpiecznego prowadzenia wywiadów z kobietami-ofiarami handlu ludźmi”.

Przeczytaj cały tekst.

Globalna Inicjatywa NZ ds. Zwalczania Handlu Ludźmi (UN.GIFT) zrealizowała badanie mające na celu kształcenie dziennikarzy i poprawę jakości dziennikarstwa – „The Role of the Media in Building Images” („Rola mediów w kształtowaniu wyobrażeń”) (2008 r.).

Przeczytaj cały tekst.

„A Human Trafficking Manual for Journalists” („Podręcznik dla dziennikarzy dotyczący zjawiska handlu ludźmi”) (2008 r.). Podręcznik dla dziennikarzy opracowany przez serbską NGO (Astra) mający na celu zapewnienie mediom pomocy w relacjonowaniu zjawiska handlu ludźmi; przydatny również dla innych państw borykających się z podobnymi wyzwaniami.

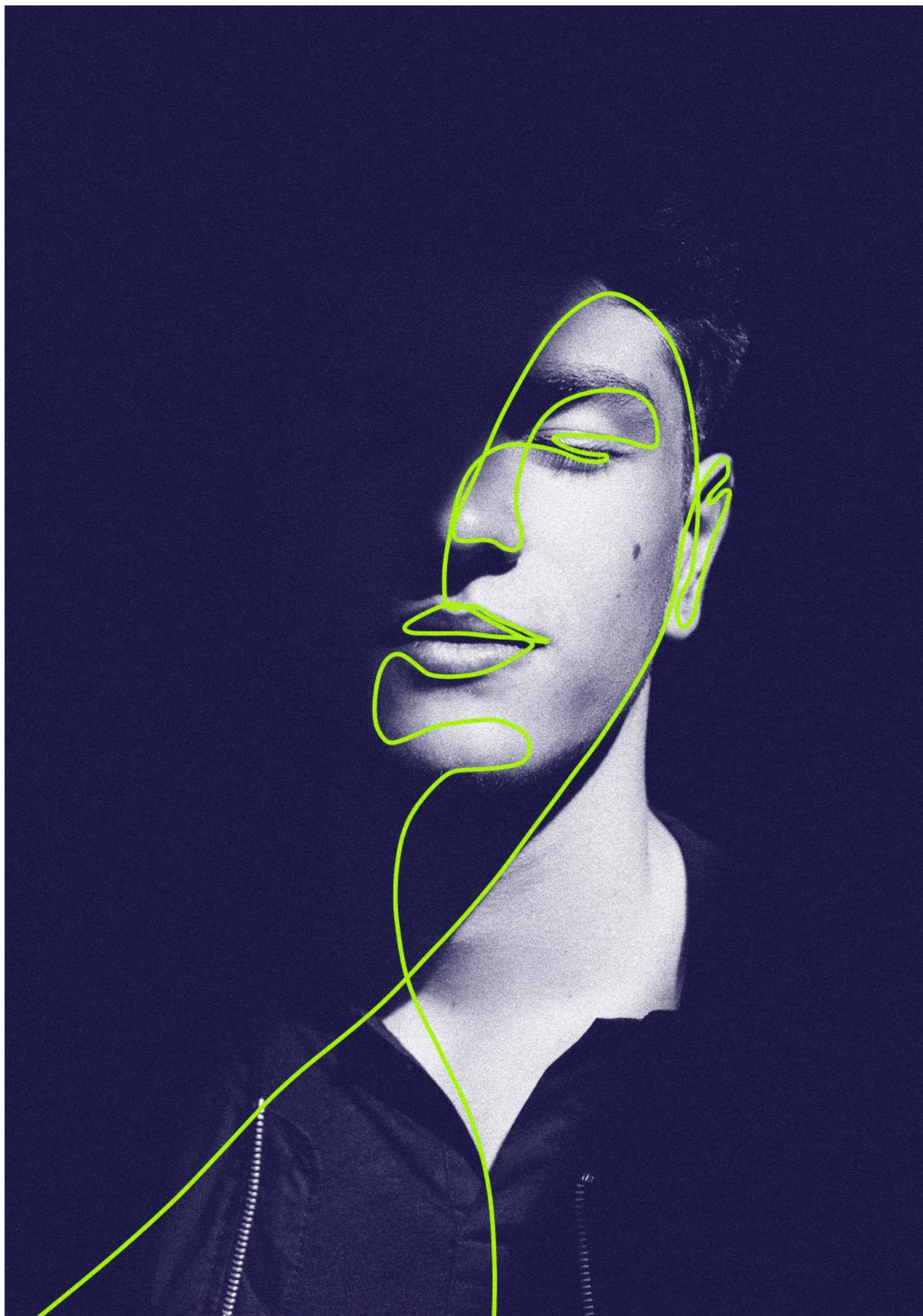
Przeczytaj cały tekst.

Opublikowane wytyczne w zakresie relacjonowania zjawiska migracji dla dziennikarzy oraz dwa międzynarodowe sprawozdania dotyczące sposobów relacjonowania w mediach zjawiska migracji opublikowane w latach 2016 i 2017, obejmujące 30 państw szerszego regionu śródziemnomorskiego.

Przeczytaj cały tekst.

W 2013 r. Związek Dziennikarzy Rosyjskich (NGO) oraz wydział dziennikarstwa Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego wspierane przez OBWE opublikowały rosyjskojęzyczny podręcznik dla studentów pierwszego i drugiego stopnia wydziałów medialnych „СМИ против ТЛ”, 2013 r.

Przeczytaj cały tekst.

Odniesienia

ROZDZIAŁ 7

1. Tafari, T. (2019), „Review of Media Framing of Human Trafficking in Finnish News Media”, Krajowy System Pomocy dla Ofiar Handlu Ludźmi, Finlandia.
2. Tamże.
3. Tamże.
4. Tamże.
5. Plambech S., Brus Pedersen M. (2019), „From Bodies to Borders. Human trafficking, Migration and Gender in Danish Media 2010–2019”, Duński Instytut Studiów Międzynarodowych, Dania.
6. Tamże.
7. Küblbeck, E. (2019), „Review of the media framing of human trafficking in Germany”, Niemiecka organizacja pozarządowa do walki z handlem ludźmi – KOK e.V.
8. Tafari, T. (2019), „Review of Media Framing of Human Trafficking in Finnish News Media”, Krajowy System Pomocy dla Ofiar Handlu Ludźmi, Finlandia.
9. Tamże.
10. Rozukalne, A. (2019), „Representation and framing of trafficking in human beings in Latvian media”, Wydział komunikacji, Uniwersytet Stradiņša w Rydze, Łotwa.
11. Tafari, T. (2019), „Review of Media Framing of Human Trafficking in Finnish News Media”, Krajowy System Pomocy dla Ofiar Handlu Ludźmi, Finlandia.

